

Neberme právní stát jako samozřejmost: Nevládní organizace Glopolis, Rekonstrukce státu, síť NeoN a iniciativa Síť k ochraně demokracie v otevřeném dopise apelují na důkladnou diskusi o doporučeních letošní zprávy o právním státu EK

8.8.2024 - Tereza Křištofová | PROTEXT

Aktivní ochranu a posilování principů právního státu považujeme za klíčový úkol každé demokratické vlády. Motivuje také naše vlastní dlouhodobé úsilí na tomto poli a vede nás k zapojení do procesu přípravy zprávy o právním státu, která naplňování těchto principů v praxi analyzuje. Zveřejnění nejnovější zprávy Evropskou komisí proto vítáme. Jako zástupci nevládních organizací Glopolis, Rekonstrukce státu, sítě NeoN a iniciativy Síť k ochraně demokracie zároveň apelujeme na to, aby vláda zjištění zprávy využila pro otevřenou a upřímnou politickou diskusi o tom, jak si Česko v klíčových oblastech vede a jak lze ošetřit největší nedostatky.

„Vývoj na Slovensku nám ukazuje, jak snadné může být systém právního státu nalomit několika dobře cílenými ranami. Nedopusťme, aby se to stalo i v Česku. Závěry a doporučení zprávy o právním státu jsou skvělou příležitostí pro důkladnou diskusi o tom, kde ještě můžeme vyspravit, co se dá. Zvláště nyní, v předvolebním roce a širším kontextu hrozící eroze právního státu, si tuto příležitost nesmíme nechat protéct mezi prsty,“ komentuje Vendula Menšíková ze Sítě k ochraně demokracie.

Oceňujeme, že tvorba zprávy není pouze technokratickým procesem, ale bere v úvahu **pohledy různých orgánů státní správy včetně justice, i aktérů mimo ni, včetně občanské společnosti**. Důvěru občanů v právní stát lze posilovat jen skrze spolupráci a participaci občanské společnosti v této oblasti.

„Chceme, aby se premiér a ministři ke zprávě Evropské komise o právním státu veřejně vyjádřili a upřesnili, jak plánují reagovat na doporučení a co chtějí změnit. Nejen politická, ale i společenská diskuse nad tímto zásadním tématem je potřebná. Rámec právního státu je třeba naplnit životem – a to se neobejde bez veřejnosti, občanské společnosti i soukromého sektoru. A proto je tolik potřeba posilovat jejich roli a zapojení do práce na odolnosti právního státu,“ zdůrazňuje Jana Miléřová z Glopolis.

Zpráva nabízí **podrobnou a fundovanou analýzu** efektivity českých institucí, legislativy a jemného předitiva vazeb při vymáhání práva a odpovědnosti. Hodnotí posuny ve čtyřech oblastech: nezávislost justice, boj proti korupci, pluralita sdělovacích prostředků a další institucionální systémy brzd a protivah. Závěry zprávy vyzdvihují např. novelu mediálních zákonů, která zapojila Senát do volby Rady ČT a ČRo, novelu zákona o státním zastupitelství nebo pokrok ve zřízení národní instituce pro lidská práva. Identifikuje však slabiny v několika oblastech, jako jsou např. **nedostatečné záruky udržitelného a nezávislého financování veřejnoprávních médií, stav financování organizací občanské společnosti nebo vysoké riziko korupce ve veřejném zadávání**.

„Vláda má ještě rok a pár měsíců do konce volebního období. Může a měla by do voleb dotáhnout změny, které posílí právní stát, demokracii a odolnost v České republice. Vypíchl bych velkou mediální novelu týkající se financování veřejnoprávních médií, reformu ÚOHS nebo zákon o regulaci lobbování,” doplňuje Lukáš Kraus z Rekonstrukce státu. V souladu s mnohými závěry Evropské komise oceňujeme některé pozitivní reformy. Zároveň požadujeme zlepšení v oblastech, které se vyznačují závažnými trhlinami, na které dlouhodobě upozorňujeme (viz přehled níže). Apelujeme na vládu, aby veřejně refletovala doporučení zprávy, aktivně se zapojila do společenské a politické diskuse o nejpotřebnějších opatřeních a šířila povědomí o jejich potřebnosti u široké veřejnosti.

Ve kterých prioritách na poli ochrany právního státu je třeba dosáhnout zlepšení?

Justice

Oceňujeme:

- Přijetí novely zákona o státním zastupitelství, kterým se posílily pojistky proti zásahům vlády do vyšetřování kauz politiků.

Požadujeme:

- Dostatečné odměňování osob pracujících v justici za účelem efektivního výkonu spravedlnosti.
- Pokračování digitalizace justice, zejména dotažení elektronického spisu a další rozšíření agend zveřejňování rozsudků, které povede k transparentnějšímu a kvalitnějšímu rozhodování soudů.
- Schválení novely trestního zákoníku, která bude řešit přeplněnost věznic alternativními tresty u bagatelních trestných činů bez nesystémových úlev pro kriminalitu tzv. bílých límečků.

Boj proti korupci

Oceňujeme:

- Reformu Úřadu pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí (ÚDHPSH), která zefektivnila fungování úřadu v oblasti dohledu nad férovou politickou soutěží.
- Novelizaci zákona o střetu zájmů upřesňující zákaz členů vlády přijímat veřejné peníze a zpřísňující vlastnictví médií politiky.

Požadujeme:

- Přijetí pravidla transparentního lobbingu a řešení vysokého rizika korupce v oblasti zadávání veřejných zakázek.
- Dotáhnutí schválení kvalitního zákona o regulaci lobbování bez nesmyslných výjimek (např. pro polostátní firmy).
- Upravení přezkumu veřejného zadávání v rámci reformy ÚOHS, aby se omezil prostor pro nekalé praktiky a došlo ke zrychlení státních investic.
- Na implementaci a monitoring protikorupční agendy jsou potřeba finanční zdroje, které dnes chybí.
- Dlouhodobě je nutné omezovat provázanost byznysu a politiky a bránit vlivu silných finančních skupin na ekonomické politické rozhodování.

Pluralitní a svobodná média

Oceňujeme:

- Novelu mediálních zákonů, která zajistila, že rady médií veřejné služby už nejsou pod přímým vlivem pouze jednoho orgánu (Poslanecké sněmovny) a nelze je odvolat jako celek.
- Změny v právních předpisech o střetu zájmů, která vylučují vlastnictví mediálních společností volenými funkcionáři, včetně členů Parlamentu a vlády a prezidenta republiky.

Požadujeme:

- Přijetí legislativy posilující udržitelné financování médií veřejné služby, včetně odstranění nesrovnalostí, které v současném návrhu novely jejich nezávislost podlamují.
- Definici a ukotvení online médií v legislativě a úpravu právních předpisů v oblasti střetu zájmů tak, aby se na online média vztahovala.
- Opatření reagující na obavy z důsledků ekonomických problémů nezávislých médií, zejména těch, která nepatří do žádné z velkých vydavatelských nebo vysílacích skupin. Navrhnout systém podpory médií, který posílí pluralitní tržní prostředí, a to včetně podpory lokálních médií.
- Přijetí opatření na zajištění bezpečnosti a důstojnosti novinářů před (nejen kybernetickým) obtěžováním.
- Brzkou a efektivní implementaci anti-SLAPP směrnice na ochranu novinářů a ochránců lidských práv před strategickými žalobami proti účasti veřejnosti (tj. zneužívajícími soudní řízení, jejichž cílem je tyto osoby umlčet).

Systém brzd a protivah

Oceňujeme:

- Posuny v přípravě zřízení národní lidskoprávní instituce (NHRI).
- Přípravu konkrétních návrhů pod Radou vlády pro NNO, které zlepší podmínky pro fungování nevládních organizací (umožnění víceletého financování, převody dotací mezi partnery v projektech, rychlé dotace).
- Iniciativu Úřadu vlády, která hledá cesty, jak posílit participaci občanů a nevládních organizací na veřejném rozhodování.

Požadujeme:

- Zajištění udržitelného financování činnosti nevládních organizací ze státního rozpočtu, navýšení dotačních programů na podfinancovaná témata (rovné příležitosti žen a mužů, boj s korupcí, bydlení).
- Víceleté financování dotačních programů, aby nevládní organizace mohly veřejnosti zajistit dlouhodobé poskytování veřejně prospěšných činností (zahrnutím do nové vyhlášky ministerstva financí o finančním vypořádání a do rozpočtových pravidel).
- Kvalitnější zapojení veřejnosti a nevládních organizací do přípravy veřejných politik a právních předpisů na základě jednotné definice a vize pro participaci a podporu pro rozvoj kapacit a expertiz napříč veřejnou správou.

- Proaktivní komunikaci přínosů spolupráce s nevládními organizacemi a potřebnosti rozmanité občanské společnosti pro demokracii. Je zásadní, aby vládní a političtí činitelé jednoznačně odmítali slovní útoky na nevládní organizace ve veřejném prostoru, zejména na organizace prosazující rovnost pohlaví a práva LGBTIQ osob, a účinně podporovali nevládní sektor v boji proti dezinformacím.
- Dokončení ustavení národní lidskoprávní instituce novelizací zákona o veřejném ochránci práv v souladu s Pařížskými principy a zajištění adekvátního financování.
- Zrychlení provádění rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, které je tristně pomalé (např. provádění rozsudku D. H., který potvrdil zásadní systémové chyby oddělování vzdělávání romských a dalších vyloučených dětí, trvá již více než 16 let).

Odkazy na relevantní zdroje:

- Zpráva o právním státu 2024: Kapitola o stavu u právního státu v Česku (Evropská komise)
- Zpráva o stavu české demokracie 2023 (Síť k ochraně demokracie)
- Rule of Law Report. A Notable Tool That Needs Fine-Tuning for Better Impact on Rule of Law in Europe. Recommendations from Civil Society Organisations (Batory Foundation, Glopolis, Center for Democracy and Law Miko Tripalo, Nadace OSF)

<https://www.ceskenoviny.cz/tiskove/zpravy/neberme-pravni-stat-jako-samozrejmost-nevladni-organizace-glopolis-rekonstrukce-statu-sit-neon-a-iniciativa-sit-k-ochrane-demokracie-v-otevrenem-dopise-apeluji-na-dukladnou-diskusi-o-doporucenich-letosni-zpravy-o-pravnim-statu-ek/2553439>